

İLKÖĞRETİM UYGULAMASINDA YENİ YAKLAŞIMLAR

Selahattin DİKMEN (*)

Tertip Komitesinin Sayın Üyeleri

Üniversitelerimizin Güzide Bilim Adamları

Sayın UNICEF Türkiye Temsilcisi ve Program Sorumluları

Basın ve TRT'nin seçkin mensupları

Bakanlığımızın değerli yöneticileri

İlköğretimde Karşılaşılan Başlıca Sorunlardan 8 Yıllık Temel Eğitim uygulamasını konu alan "İlköğretim Uygulamasında Yeni Yaklaşımlar" adlı tebliğimi sunmadan önce; uygulamanın ilk adımının atıldığı 1971'den günümüze gelinceye kadar çok arzu edilmesine rağmen gerçekleştirilemeyen böylesi bilimsel bir tartışma platformunu hazırlayan ve ilk kez "Türkiye'de İlköğretim Konulu bir Sempozyum" düzenleyen Bakanlık, Unicef ve Hacettepe Üniversitesi Yetkililerini + Bu İşbirliğinin Mimarlarını en kalbi duygularıyla kutluyor ve tüm katılımcıları saygıyla selamlıyorum.

Hatırlanacağı üzere böyle bir işbirliğiyle Üniversite ve Bakanlık mensuplarından oluşan 11 kişilik "Sekiz Yıllık Temel Eğitim Çalışma Grubu" denenecek Temel Eğitim Okulu Eğitim Programı taslağını hazırlamış ve pilot uygulama yapacak 16 yatılı bölge okulunda uygulamaya konmasını sağlamıştır.

Üniversite ve Bakanlık işbirliğinin yapıldığı 1971-1975 yılları arasında yaygınlaştırma faaliyetleri devam etmiş deneme okullarının sayısı 16'dan 42'ye yükselmiş ve uygulamanın sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için gerekli tedbirler alınmıştır.

Bu dönem içinde merkez köyler tespit edilmiş, eğitim haritaları hazırlanmış, program geliştirme seminerleri düzenlenmiş, iş eğitimi için işliklerin modüller türde

(*) M.E.B. İlköğretim Genel Müdür Yardımcısı

planları yapılmış, bu işliklerde kullanılacak araç ve gereçlerin listesi çıkarılmış, temel eğitim binalarının yapımı için bir sistem modeli geliştirilmiş deneme uygulamasının yapıldığı okulların öğretmen ve yöneticileri ile rehberlik ve denetim görevlilerinden sorumlu İlköğretim Müfettişleri için seminer programları düzenlenmiştir.

İlköğretim (Temel eğitim) uygulamasının temel özelliklerini hatırlatmayı amaçlayan bu kısa açıklamalar; Üniversite-Bakanlık işbirliğinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamak içindir.

Zira Üniversite ile işbirliği;

— Eğitimde görülen sorunların bilimsel araştırmalarla teşhis edilmesinin ilk ve en önemli adımıdır.

— Teşhis edilen eğitim sorunlarının millî ve evrensel disiplinlerle çözüme kavuşturulmasıdır.

— Eğitimde, yenilik üretmenin, ana dinamikleri yakalamanın ve kaliteye yönelmenin en objektif göstergesidir.

— Gelişen ve değişen dünyaya pencere açma ve sosyal demir atma olayıdır.

— Kısaca bilgi toplumu olmanın ve eğitimde kalkınmanın kilometre taşlarını çağlar üstü bir hızla geçmedir.

Eğer siyasal iktidar değişikliklerine paralel olarak, Eğitim politikaları değişikliğe uğramamış ve üniversite ile kurulan dialog devam etseydi, belki de bugün biz; Bilgi toplumunun temel özelliği olan, bilim evrenini anlama, yorumlama, kullanma ve üretme, bilim dünyasının bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıklarını davranışa dönüştürme, konularını tartışacaktık.

Eğitim sürecinin temel değişkenlerinin akıl almaz bir hızla değiştiği, ciltler dolu-su kitapların mikro disklere kaydedildiği, gençlerin değişebilme özelliklerinin laboratuvarlarda denendiği bir asırda, eğitimde atılacak her adımda üniversite ile işbirliği yapılmalıdır.

Nitekim bugüne kadar ilköğretim uygulaması ile ilgili gerçekleştirilen en ciddi araştırma Bakanlık, UNICEF ve üniversite işbirliğinin bir sonucudur. Keza, uygulamaya ait 10'a yakın bilimsel çalışma üniversite ve akademik çevrelerin katkılarıyla gerçekleştirilebilmiştir.

Bütün gayretlere ve çeyrek yüzyıllık bir süreye, biri OECD (1973) diğer ikisi de UNICEF ile imzalanan (1982-1991) maddî destekli üç projeye rağmen; sekiz yıllık

ilköğretim uygulaması tam anlamıyla başarılı olamamıştır. Halen ülke çapında ilköğretim uygulamasında ulaşılan rakam 2700'dür. Ki bu rakamın içinde kuruluş tarihi 1940'lı yıllara kadar uzanan Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ile uygulama için gerekli altyapı oluşturulamayan ve levhada ilköğretim okulu görünen köy ilköğretim okulları da dahildir.

Kalkınma ve büyüme sancısı çeken ülkemizin genelinde, yıllardan beri belirgin bir nüfus hareketi gözlenmektedir. Son yirmi yılda gerek sosyo-ekonomik ve kültürel sebepler, gerekse uygulanan "Bölgesel Kalkınma Planlarının" sonucu; köyden küçük kentlere, küçük kentlerden de bölgesel kalkınma hareketinin merkezi durumundaki orta büyüklükteki iller (Elazığ, Şanlıurfa, Diyarbakır) ile, göç kabul eden diğer büyük kentlere doğru olmaktadır. (İstanbul, İzmir, Ankara Adana, Mersin, Antalya, Bursa vb.)

Bölgesel Kalkınma Planlarının uygulandığı ülkelerde muhtemel nüfus hareketlerinde ortaya çıkabilecek okullaşma problemleri önceden kestirilmekte ve gerekli tedbirler alınmaktadır.

GAP gibi Bölgesel Kalkınma Planının getireceği nüfus hareketleri ilköğretim uygulamasının önemini arttırmakta, eğitim politikacılarını, eğitim plânlamacılarını ve Bakanlık politikasına yön veren üst düzey yöneticileri ile akademik çevreleri ilköğretim uygulamasında harekete geçirmelidir.

Şüphesiz, bize düşen görev, böylesi bilimsel bir platformda hayali hedef, ilke ve politika belirlemek değil, gerçeği söylemek ve ilköğretim uygulamasının ülke gerçeklerine uygun bir şekilde yaygınlaştırılmasına zemin hazırlamaktır.

Uygulamayı engelleyen başlıca nedenler şöyle sıralanabilir: -

1. Bakanlığın merkez ve taşra teşkilâtı üst düzey yöneticileri dahil, kamuoyu ilköğretim uygulaması hakkında yeterli bir bilgiye sahip değildir. Bu sebeple 8 yıllık ilköğretim uygulaması zaman zaman köy enstitülerine, eski sanat okullarının ya da yapı enstitülerinin orta kısmına benzetilmiştir.

TUSIAD'ın raporunda bile ilköğretim uygulaması ile ilgili bilgiler eksiktir.

2. Değişen Bakanların, şahsi öğrenme gayretleri ve uygulamayı yakından izleme istekleri olmadığı sürece, ilgililer yanlış anlaşılma endişesiyle uygulama hakkında makama bilgi verme ve uygulamayı tanıtmaktan çekinmişlerdir.

3. İlgili birimlerde yaygınlaştırma stratejisi belirlenmemiş, yaygınlaştırmada izlenmesi gereken kısa, orta ve uzun vadeli hedef, ilke, politikalar ortaya konmamıştır. (Yaygınlaştırma politikası açık ve net değildir.)

4. İlköğretim okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenler, ilköğretim uygulamasının dünü, bugünü ve geleceği hakkında yeterli bir bilgiye sahip bulunmamaktadır.

5. İlköğretim okullarının işleyişini sağlayacak idarî yönetmelik 1983'ten bu yana hazırlanıp geliştirilmesine rağmen, T.T.K.'da büyük bir değişmeğe uğramış ancak Mart ayında Resmi Gazete'de yayımlanabilmiştir. Uygulanmadan tartışma konusu olmuştur.

6. İlköğretim okullarında okutulan İş Eğitimi Dersleri (İş ve Teknik Eğitimi, Ev Ekonomisi, Ticaret, Tarım) için yeterli sayıda ve nitelikte öğretmen bulunmamaktadır. Uygulamanın ilk yıllarında hizmetiçi eğitiminden geçirilip İş Eğitimi öğretmeni olarak görevlendirilen sınıf öğretmenlerine, branşlaşma imkanı tanınmadığı, özlük haklarında bir iyileştirme yapılamadığı ve standart kadro uygulamalarında sınıf öğretmeni olarak değerlendirildiklerinden onlardan yeteri kadar yararlanılamamaktadır.

7. İlköğretim okullarının, sosyo-ekonomik durumu orta ve ortanın altında olan çevrelerin çocukları için açıldığı yanlış fikri, veliler arasında yaygındır. (Çankaya, Küçükesat, Bahçelievler, Tunalı Hilmi ve Kızılay'da niçin ilköğretim okulu yok)? Bu sebeple kamuoyu ilköğretim uygulamasını yeteri kadar desteklememektedir.

8. İlköğretim Okullarında öğrenciyi yeter kalitede davranışlarla (Bilgi, beceri tutum ve alışkanlıklar) donatmak için normal öğretim düşünülmüş olmasına rağmen, bu okulların büyük bir kısmında ilköğretim okulu espirisine aykırı (İlkokullar ve ortaokullar ayrı devrelerde) bir şekilde ikili öğretim yapılmaktadır.

9. İlköğretim okulunun yapı ve davranışlarında bütünlük ve tutarlık sağlanamamış ilkokul ve ortaokulun birbirine eklenmesinin ötesinde rol ve statülerin daha belirgin hale getirilmesi sağlanamamıştır.

10. İlköğretim okullarında çalışma, yönetici, öğretmen ve personel açısından cazip hale getirilememiştir.

11. İlköğretim okullarının büyük bir çoğunluğu yeterli bir fiziki donatıma ve iş eğitimi dersinde kullanılacak temrinlik malzeme sağlama imkânına sahip bulunmamaktadır. (1989 malî yılında başkent Ankara'da bile ilköğretim okullarının donatımı için gönderilen ödenekler, Milli Eğitim Müdürlüğüne IBM alımında kullanılmıştır.)

12. İlköğretim okulları ile yöredeki teknik ve meslekî okullar arasında yeterli bir koordine kurulamamış ve bu okulların imkânlarından yararlanılamamıştır.

13. Bakanlık merkez teşkilatında ilköğretim uygulamasının yaygınlaştırılması konusundaki belirsizlik 1989-1990 öğretim yılına gelinceye kadar, eğitim

yatırımlarının plânlanmasına menfi yönde yansımış ve çok küçük yerleşim birimlerine ölü yatırım diye tabir edilecek bir veya iki derslikli yapıların inşa edilmesine neden olmuştur.

Teknolojideki hızlı gelişmelerin sosyo-ekonomik ve kültürel hayatı gün geçtikçe karmaşık hale getirdiği bir zamanda, ilköğrenim çağındaki çocukların beş yıllık bir eğitimle hayata uyum sağlamaları güç görülmekte ve günden güne zorlaşmaktadır. (Dikmen 1990)

Nitekim değerli eğitimcilerimizin konuya ilişkin bilimsel araştırmaları (Fidan-Baykul 1991) bu görüşü teyit etmektedir. Prof. Dr. Sayın Nurettin Fidan ve Doç. Dr. Yaşar Baykul'un "İlköğretim Okullarında Temel Öğrenme İhtiyaçlarının Karşılanması" konulu araştırmalarında, Pilot çalışma kapsamına giren yaklaşık 2000 öğrenciye uyguladıkları test sonuçlarından, öğrencilerin ilköğretimin hedeflerine bilgi, beceri, kavrama ve uygulama" yönünden istenilen düzeye ulaşamadıkları gerçeğini ortaya koymuşlardır.

Başkent Ankara'daki pilot uygulama okullarında ilköğretim bu durumda iken; öğrencileri hem hayata hem de üst öğrenime hazırlayacak sekiz yıllık ilköğretim uygulamasını daha fonksiyonel hale getirerek sağlıklı bir şekilde yaygınlaştırmaktan başka bir çözüm kalmamaktadır.

Çünkü kalkınma, sanayileşme, bilgi toplumuna üye olma ve Avrupa Topluluğuna girme uğraşı veren ülkemizin bu konuda daha fazla zaman kaybına tahammülü kalmamıştır.

Ancak uygulama için gerekli altyapı hazırlanarak, sağlıklı ve ülke gerçeklerine uygun periyodik bir yaygınlaştırma politikası izleyerek ve yaygınlaştırma furçasına kapılıp nicelik için nitelik boyutundan taviz vermeyerek, ilköğretim uygulamasının, gerekliliğini siyasi otoriteyi kullanma yetkisine sahip devlet ricaline çekinmeden anlatarak ve devletin resmî politikası haline getirerek yaygınlaştırma faaliyetleri sürdürülmelidir.

Türk Millî Eğitimi açısından hayatî bir özellik arzeden sekiz yıllık ilköğretim uygulamasının ülke gerçeklerine uygun bir şekilde yaygınlaştırılması ve başarıya ulaşması için alınması gereken tedbirler şöyle sıralanabilir.

1. Bakanlık Merkez Teşkilatında, İlköğretimden sorumlu bir müsteşar yardımcısının başkanlığında, sekretery hizmetlerini İlköğretim Genel Müdürlüğünün yapacağı; Üniversite, Devlet Planlama Teşkilatı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü ve Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı temsilcilerinden oluşan bir Çalışma Grubu kurulmalıdır.

2. Yaygınlaştırma politikası, kısa, orta ve uzun vadeli strateji, ilke ve hedefleri kapsayacak bir "Master Planı" çerçevesinde yürütülmelidir.

3. Uygulamanın, Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatının mensupları, üniversiteler, veli ve tüm kamuoyu tarafından yeteri kadar tanınmasını sağlamak için Bakanlık, Üniversite, TRT ve Gönüllü Eğitim Kuruluşlarının işbirliğiyle Açıkoturum, Panel, Sempozyum ve Forumlar düzenlenmelidir.

4. Yaygınlaştırma faaliyetinin başarıya ulaşması, gerekli olan alt yapının hazırlanması ve sürekli olabilmesi için il ve ilçelerde "Uygulama ve İzleme Kurulları" kurulmalıdır.

5. İnşa edilmekte olan İlköğretim okulları bina ve tesislerinin ülkemiz şartlarına (iklim, nüfus hareketleri) uygunluğunun araştırılması ve eğitim binalarının SİSTEM MODELLERİ'nin geliştirilmesi için Bayındırlık Bakanlığı ve TÜBİTAK YAPI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ ile işbirliği yapılmalı veya Bakanlığa bağlı bir EĞİTİM YAPILARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ kurulmalıdır.

6. Uygulamanın hızlı bir şekilde yaygınlaştırılması, Genel Bütçeden ayrılan ödeneklerle mümkün olamayacağından "İlköğretim Uygulamasını Yaygınlaştırma Fonu" kurulmalı, gönüllü kişi, kurum ve kuruluşların katkılarıyla ilköğretim kurumlarının Kantin ve Kooperatif Gelirlerinin en az % 50'si bu fona aktarılmalıdır.

7. Uygulamanın daha kolay yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla DPT'ce belirlenen "Merkez Köyler" kriterlerine bağlı kalınarak Eğitim Bölgelerinin haritaları çıkarılmalıdır.

8. Yönetici, öğretmen ve personel açısından, ilköğretim okullarında çalışmayı, cazip hale getirecek maddî imkanlar ile ihtiyacı karşılayacak sayıda lojman yapılmalıdır.

9. Her yıl, uygulama kapsamına alınacak İlköğretim Okullarının yöneticileri, rehberlik ve denetiminden sorumlu ilköğretim müfettişleri ve öğretmenlerin, Hizmet Öncesi ve Hizmetiçi Eğitim Kurslarından geçirilmesi sağlanmalıdır.

10. Uygulamada karşılaşılan sorunlar ve çözüm yollarını, eğitimdeki gelişmeleri içeren "İlköğretim Dergisi" yayımlanmalı, yönetici ve öğretmenler sürekli olarak bilgilendirilmelidir.

11. Uygulamanın süratle yaygınlaşmasını sağlamak için Dünya Bankası, UNICEF, vb. kurumlarla ortak projeler gerçekleştirilmelidir. Uygulamaya yönelik gözlemlerde bulunmak için dış ülkelere projelerde fiilen çalışan yönetici ve eğitim uzmanları gönderilmelidir.

12. İlköğretim okulları için tüm derslerde sekiz yıllık bütünlüğü sağlayacak program çalışmaları en kısa zamanda sonuçlandırılmalıdır.

13. Uygulamanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi; program, mevzuat ve öğretmen yetiştirme konularında zaman kaybına uğranılmaması için, mutlaka ilköğretim kökenli bir eğitimcinin T.T.K. Başkanlığı üyeliğine atanması sağlanmalıdır. (Yönetmelik-İş Eğitimi Programı)

14. İlköğretim okulları için ihtiyaç duyulan öğretmen modeli, Bakanlık-Üniversite işbirliğiyle araştırılarak ortaya konulmalı ve yetiştirilme işine bir an önce başlanmalıdır.

15. İlköğretim Okullarının yöneticiliklerine sınıf öğretmenliği kökenli branş öğretmenleri ile geçmişte gündüzlü ve yatılı ilköğretim okullarında çalışmış öğretmen okulu çıkışlı ön lisanslı öğretmenler atanmalıdır.

16. Mevcut ilkokul ve ortaokulları ilköğretim okullarına dönüştürmede objektif hareket edilmeli istisna okul ve semt bırakılmamalıdır.

17. Farklı bir statüye sahip olan Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının yöneticiliklerine; Bakanlıkça, sınıf ve branş öğretmenleri de, Valilikçe liyakat ve puan sistemine göre atanmalıdır.

18. Öğrenim çağındaki kız çocuklarının okullaşmasını sağlamak için Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının bir kısmı, Kız Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına dönüştürülmelidir.

19. İlköğretim Uygulaması, İldeki İlköğretim Müfettişleri ve Bakanlık Müfettişlerinin yanısıra Merkezdeki Çalışma Grubunu oluşturan birimlerin üst düzey yöneticilerinden oluşacak "Bakanlık İdarî Kontrol Grupları'nca" da yerinde izlenmelidir.

20. Yatılı İlköğretim Bölge Okulları, kuruluş amaçlarının da bir gereği olarak; İlköğretim uygulamasında tecrübelerin ortaya konulduğu, sorunların görüşülüp konuşulduğu, ilköğretim uygulamasının tartışıldığı Merkezler haline getirilmelidir.

KAYNAKLAR

AKBIYIK, Selahattin, Sekiz Yıllık İlköğretim Okullarının Uygulamada Karşılaştığı Sorunlar (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) A.Ü.S.B.Ens. Ankara 1984.

BAŞARAN İbrahim Ethem, Temel Eğitim ve Yönetimi, A.Ü.E.F. Yayını Ankara 1982.

BİLGEN Nihat, İlköğretim Okulu Araştırması Cilt 1, M.E.B. UNICEF (İlköğretim Genel Müdürlüğü) Ankara 1986.

- DİKMEN, Selahattin, Temel Eğitim Uygulaması Üzerine Araştırma (İlim ve Teknoloji Dergisi) Ankara, Ocak 1990. s. 4-5.**
- **Sekiz Yıllık Mecburî İlköğretim Uygulamasının Gerekçeliği, Çağdaş Eğitim Dergisi, Ankara, Mart 1991. (s. 25-26-27-28)**
- **GAP Yöresinde Genel Eğitim Durumu, GAP SEMPOZYUMU T.Z.D.K. Yayını, Ankara, 1986 s. 606-607-608.**
- **GAP'ın Yönetim Boyutu Seminer Çalışması, TODAİE, Ankara, 1989.**
- **Türk Milli Eğitim Sisteminde Yatılı İlköğretim Bölge Okulları Uygulaması Sorunları ve Fonksiyonel Bir Yapıya Kavuşturulması, TODAİE (KYUP) Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1990.**
- DOĞAN Hıfzı, KÜLAHÇI Şadiye, İlköğretim Okulu Araştırması cilt 2, M.E.B. UNICEF (İlköğretim Genel Müdürlüğü), Ankara, 1986.**
- DPT (Devlet Plânlama Teşkilatı) Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1984.**
- FİDAN Nurettin, BAYKUL Yaşar, İlköğretim Okullarında Temel Öğrenme İhtiyaçlarının Karşlanması (Rapor), H.Ü.E.F. Ankara, Nisan, 1991.**